

KÜLTÜR BAKANLIĞI
MİLLÎ FOLKLOR ARAŞTIRMA DAİRESİ YAYINLARI : 19
SEMİNER, KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ : 4

I. ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR KONGRESİ BİLDİRİLERİ

II. CİLT
Halk Edebiyatı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ — ANKARA . 1976

---

*Kültür Bakanlığı'nın (29/9/1975) tarih (610/666) sayılı onayıyla
2000 adet bastırılmıştır.*

TÜRK HALK ŞİİRİNDE ERCİŞLİ EMRAH GERÇEĞİ VE EMRAH İLE SELBİHAN HİKÂYESİ

ALİ SARACOĞLU

(Türkiye)

I- ERCİŞLİ EMRAH KONUSUNDAKİ İLK ARAŞTIRMALAR

Âşık Garip, Âşık Kerem, Karacaoğlan, Âşık Ömer ve diğer bir çok halk şairimizin yaşamları konusunda olduğu gibi Ercişli Emrah'ın yaşamı konusunda da, sözlü halk anlatımlarına dayananların dışında pek fazla kesin bilgi yoktur.

Bu nedenle de, "Hem bir halk öyküsünün kahramanı, hem de halk şiirimizin doruklarından biri olan Ercişli Emrah"ın¹ yaşamını kuşatan giz sürüp gitmektedir.

Halk şiirimizin bu gerçek ustasının şiirlerinin bir bölümü, ne yazık ki dayanaksız, yanlış, bilimsellikten uzak araştırma yöntemleri yüzünden başta Erzurumlu Emrah olmak üzere, diğer halk ozanlarımıza mal edilmiş, bir bölümü de, az da olsa, değişikliklere uğrayarak, halkın belleğinde unutulmaya bırakılmıştır.

"Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi" ni, doktora tezine konu alan Muhan Bâli, hikâyeyi bahis konusu etmeden Ercişli Emrah'tan ilk defa bahsedenin Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu olduğunu belirtmektedir².

Ziyaeddin Fahri'nin "Erzurum Şairleri"nde Ercişli Emrah'tan bahseddiği kısadır. Ziyaeddin Fahri bu yapıtında "Şarkî Anadolu'da, XIX. asrın nısfında iki âşık Emrah yetişmiştir. Birisi mevzuumuz olan, alekser Emrah Baba suretiyle anılan Erzurumlu Emrah, diğeri Vanlı Âşık Emrah. Azerbaycan'a ve İran'a bir çok seyahatları varmış. Elimizde yalnız (saat çukuru) isminde, Şarkî Anadolu'da çok taammüm etmiş destânî bir koşması mevcuttur"³ savını öne sürmektedir Ercişli Emrah için.

1 Hikmet Dizdaroğlu: "Öykü kahramanı ve Sazşairi Ercişli Emrah" Türk Folklor Araştırmaları Mart 1975 Sayı 308, Sahife 7254-7256.

2 Muhan Bâli: "Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi, Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından önemi" Atatürk Üniversitesi yayınları 213, Ankara 1973.

3 Ziyaeddin Fahri: "Erzurum Şairleri" Sahife 72, İstanbul 1927.

Ziyaeddin Fahri'den sonra, bu konuda düşünce öne süren diğer araştırmacılar Eflâatun Cem ve Prof. M.F. Köprülü olmuştur. Prof. M.F. Köprülü "Erzurumlu Emrah" adlı yapıtında, Ziyaeddin Fahri'nin görüşünden ve Ercişli Emrah'ı Acem sayan Eflâatun Cem'in savından⁴ söz açmaktadır⁵.

Adana Erkek Muallim Mektebi'nden Fahri Süleyman adında bir kişinin göndermiş olduğu, Maraş'ın Göksu kazasına bağlı Taşoluk köyünde ihtiyar bir kadından derlenen "Emrah ile Selvihan" hikâyesine de bu yapıtında yer vermektedir Prof. M.F. Köprülü⁶.

Hikâye değeri bulunmayan bu çok kısa derlemede, bir kaç parçaya bölünmüş, noksan üç deyiş vardır.

Hikâyenin başına alınan "Bulgar dağı para para" dizesi ile başhyan deyişi Saadeddin Nüzget Ergun biraz farkla, Karacaoğlan adına yayınlamıştır.⁷

"Emrah derki hele hele" dizesi ile başhyan deyiş, Ercişli Emrah'ın "Ağalar gurbetten geldim" dizesi ile başhyan semaî'sinin son varyantıdır.⁸

"Zülüflerin rişte rişte" dizesi ile başhyan deyiş ise, beni, Ercişli Emrah'tan derlemeye ve bu konuda çalışmaya yönelten hocam rahmetli Yakup Kuşçuoğlu'nun istemi ile, Ercişte, Âşık Davut Telli'den⁹ derliyerek kendilerine verdiğim hikâyede vardır. Bu derlemenin Yakup Kuşçuoğlu'nun, Van eski Milletvekili Sayın Muzaffer Koçak, Sayın Ahmet Kuralkan ve rahmetli İlyas Kitapçı'dan da yardım gören uzun bir çalışma sonunda yayınladığı hikâyenin ve yazıların¹⁰ çok küçük bir bölümünü oluşturduğunu saptamayı, ikisi hayatta olan, ikisi ise ölmüş bulunan bu saygıdeğer insanlara karşı borç bilirim.

Prof. M.F. Köprülü'nün söz konusu ettiği kısa hikâyenin, Ercişte, Silo Alan¹¹

4 Eflâatun Cem: "Erzurumlu Emrah, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri" (Sa. 20) Vilâyet Matbaası Sivas 1928, 210 sayfa.

5 Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat: "XIX. asır Sazşairlerinden Erzurumlu Emrah" (S. 24) İstanbul 1929, (TEY).

6 Prof. Dr. Köprülüzade M.F.: -Aynı eser. (sa. 27-29).

7 S.N. Ergun: "Karacaoğlan" Maarif Kitaphanesi 21. baskı (sahife 216-217) İstanbul 1974.

8 S.N. Ergun: "Halk Edebiyatı Antolojisi" (sa. 84-88) İstanbul 1938.

9 Âşık Davut Telli: Sazşairi ve hikâye anlatıcısı. Doğumu R. 1302, ölümü 1.2.1956. Ercişlidir. Babasının adı Yusuf'tur. Şiirleri vardır. Köroğlu, Ercişli Emrah ile Selbihan ve Kurbani, hikâyeleri iyi bildiği ve anlattığı halk hikâyeleri idi.

10 Yakup Kuşçuoğlu: a) "Bizim Emrah, Emrah ile Selbihan Hikâyesi" Van Gazetesi, başlangıç: 6.7.1939, sayı: 1-51 tamamlanmamıştır. b) "Bizim Emrah" Van Yeniyurt Gazetesi, 22.3.1940 tarihli ve 252 numaralı nüshada 60. tefrika.

11 Silo Alan: Hikâyeye anlatıcısı. Ercişlidir. Babasının adı İbrahim'dir. Erciş, Salihye mahallesi kütüğündeki (C. 4, S. 27, Sıra 17) nüfus kaydında, doğumu R. 1280, ölümü 1.1.1933 olarak yazılıdır. Nüfus idaresine ölümü oğlu Abdullah Alan'ın ölümü ile birlikte ve ölüm tarihi olarak yazılan tarihten 23 yıl sonra bildirilmiştir. Nüfus kütüğünde soy adı yazılıdır. Soyadı kanunu 1935 yılında yürürlüğe girdiğine göre, 7.3.1956 tarihinde oğlunun ölümü ile birlikte nüfus idaresine bildirilmiş olan ölüm tarihi yanlıştır. Nüfus Baş Memuru Sayın Bekir Çelik Ercişten, Sayın Hayrettin Gazioğlu ile gönderdiği notla, bu ölüm tarihinin yanlışı olduğunu belirtmektedir. Silo Alan'ın ölümü 1940-1945 yılları arasındadır. Esasen ölüm tarihi olarak nüfus kütüğüne geçirilen tarihten çok sonra yakın tanışımız olan Silo Alan'dan tarafımızdan şiir ve hikâyeye derlemeleri yapılmıştır. İyi bildiği ve anlattığı hikâyeler Ercişli Emrah ile Selbihan, Kurbani, Âşık Kerem, idi.

anlatımı olarak bilinen Silo Alan'ın oğlu (Gurrosilo) Abdullah Süleyman Alan'dan¹² 1943-1944 yıllarında derlemiş olduğumuz bir "Emrah ile Selbihan" hikâyesi ile benzer yanları olması, bizi, bu hikâyenin birinci Dünya Savaşında Erciş bölgesinden oralara giden göçmenler¹³ tarafından götürülme olabileceği düşüncesine itebilir¹⁴.

Önceleri Ercişli (Vanlı) Emrah hakkında hiç bir bilgisi olmadığını, ancak, XIX. yüzyıldan önce Anadolu'da Emrah adlı bir saz şairinin yetişmiş bulunduğunu, XIX. yüzyıldan önce yazılmış mecmualarda rastladığı şiirlerden anladığını bu şiirlerin halk türküleri tarzında sade, samimi bir dille yazılmış, dil ve yapı yönünden bunların XVIII. belki de XVII. yüzyıl ürünleri olduğunu sandığını yazan Prof. Dr. M. Fuat XVII. yüzyıl ürünlerinden olduğunu yazdığı bu şiirleri daha sonra XIX. yüzyıl ozanı Erzurumlu Emrah adına yayınlamakta ve böylece, Türk Halk Edebiyatının bize göre en büyük olumsuzluklarından ve haksızlıklarından birine olasılık kazandırmakta sakınca görmeyecektir.

Prof. M.F. Köprülü'nün bu yadırgatıcı tutumu Eflâtun Cem'in "Erzurumlu Emrah" adlı yapıtı ile birleşince (bakınız: Not. 4 deki yapıt) Ercişli Emrah'ın şiirlerinin Erzurumlu Emrah adına yayımlanması konusunda ortaya çıkan ve sürüp giden haksız durumun başlıca etkeni olmuş ve konuyu kolay kolay düzeltilemeyecek bir aşamaya vardırnmıştır. Ercişli Emrah'a ve Türk Halk Şiirine yazık olmuştur.

Prof. M.F. Köprülü bu konuda daha sonra şunları yazacaktır:

"Bu karışık rivayetler hakkında daha sarıh bir malûmat edinemediğimden, bu kitabımda Erzurumlu Emrah'tan bahsederken bu ikinci Emrah'tan bahsetmemeyi daha uygun buldum. Sadeddin Nüzhet bana yolladığı bir mektupta şöyle diyordu: Eğer Emrah'ı matbaaya vermedi iseniz bu hususta bazı yeni kayıtlar verebileceğim. Evvelce zatiâlinize takdim ettiğim açık ve pürüzsüz ifadeli şiirlerin tamamile diğer bir Emrah'ın oldukları anlaşılıyor. Muğlak ifadeli, tasavvufa kaçan şiirler ise Erzurumlu Emrah'ındır. Erzurumlu Emrah'ın büyük bir divanını gördüm. O şiirlerden hiç biri yok¹⁶."

Prof. Dr. M.F. Köprülü'nün, S.N. Ergun'un yukarıda sözünü ettiği mektubu için son sözü: "Bu mektubu aldığım zaman yazık ki Emrah'a ait olan kısım tamamen basılmıştı. Sonra da, S.N. Ergun'un vefatı dolayısıyla bu vesikalar elime geçmemiş bulunuyor" olmaktadır¹⁷.

12 Abdullah Süleyman Alan: Ercişlidir. Silo Alan'ın oğludur. (Gurrosilo) Doğumu R. 1328 Ölümü M. 7.3.1956.

13 Birinci Dünya Savaşında Rus Ordularının Doğu Anadolu'yu istilasından doğan dört yıllık büyük göç. Bu göçte tüm Doğu Anadolu halkı Orta, Güney ve Güneydoğu Anadolu'ya göç etmiştir. Göç bu bölge insanını büyük açılara ve kırama uğratmıştır.

14 Ali Saracoğlu: "Kısa notlarla Ercişli Emrah" Türk Dili Sayı. 43, Ankara 1 Nisan 1955.

15 Prof. Dr. Köprülüzade M. Fuat: "XIX. asır Sazşairleri - Erzurumlu Emrah" (İstanbul 1929 - İstanbul 1940).

16 Prof. M.F. Köprülü: Türk Sazşairleri, Kültür Kitabevi 1965, 2. basım, sahife 720-721.

17 Aynı Eser.

Prof. Dr. M.F. Köprülü'nün S.N. Ergun'un mektubuna konu olan "Erzurumlu Emrah" adlı yapıtının, Erzurumlu Emrah'ın olmayan şiirlerle doldurduğu bölümünün yayın yılı 1940, S.N. Ergun'un ölüm yılı 1946'dır.

Prof. M.F. Köprülü'nün, bir başka Emrah'ın olduğunu yazdığı şiirleri; (Ercişli Emrah'ın Şiirlerini) "Türk Sazşairleri" adlı kaynak yapıtının 1965 yılında yapılan son baskısında da Erzurumlu Emrah adına yayınlamakta direnmesi bu konuda daha değişik savlar ileri sürmemize gerek koymayacak kadar düşündürücüdür.

II- YURT DIŞINDA YAPILAN YAYINLAR

Emrah'tan, yurt dışında ilk söz açan araştırmacı Selman Mümtaz'dır. Emrah'ın iki şiirini yayınlıyan Selman Mümtaz, Emrah'ın yaşadığı yerin belli olmadığını yazmaktadır¹⁸.

Himmet Alizade, Emrah'ı yaşamına dair doğru bilgi olmayan meşhur bir âşık olarak sunmaktadır. Himmet Alizadeye göre "Âşık Emrah'ın nağlı son derece hayatı ve şirindir¹⁹".

Ehliman Ahundov ve M.H. Tehmasib, "Azərbaycan dastanları" adlı yapıtlarında Azərbaycan anlatımına ilişkin ilginç bilgiler vermektedirler^{20a}.

18 Selman Mümtaz: "Azərbaycan Edebiyatı" Bakü 1927.

19 Himmet Alizade: "El Edebiyatı Nümuneleri" Bakü 1930.

20a "Azərbaycan Dastanları" I. cilt (sahife 23), Azərbaycan Elimler Akademiyası neşriyatı Bakı (Bakü) 1965 Tertip edenler: Ehliman Ahundov - M.H. Tehmasib Redaktör: Hamit Araslı (LX bir neçe söz + 380 sahife).

"Oğuçlara tekdım ettiğimiz birinci ciltde gėden dastanlarda Tahir ve Zėhre, Alihan, Novruz, sonraki ciltler n nezerde tutulan Esi Kerem Şahismayıl, Aşık Garip, Emrah ve başgaları da bėle geniş şekilde yayılmış eserlerdir. Bunlardan misal n Emrah, Orta Asiya ve Anadoluda da ş meşhurdur.

"Azərbaycan varyantında, gebremann adı Emrah olduğu n dastan z de Emrah, Trkmenistanda ise Hemra olduğu n dastan da Sayat ve Hemra adı ile şėhretlenmiştir. Türkmen varyantına gėre, Hemra Azərbaycanlıdır. O Selbiniyaz adlı bir kıza evlenir. Toy gecesi Kızılalma lkesinde, Sayatın adlı bir gėzel olduğunu öğrenip arhasınca gėtmek kararına gelir. Atası Koca Aşık Ehmet oğlunu bu tehlikeli seferden ekindirmeye çalışırsa da, hė bir netice vėrmir. Buna gėre de oğlunu izlemeye mecbur olur. Hemra yolda bir sıra menielere rast gelir. Nehayet z arzusuna atır. Sayatın gėtrp aır. Şahın nkerleri onları teķip edirlir. Sayatın, bahadır kız kimi atasının sergerdesi ile kehremanlıķ mu-sabikesine girir. Galip gelerek özüne ve Hemraya azatlık kazanır. Yolda onlar bir nė defa muħdelif etinliklerle rastlaşırlar. Sayatın, be'zen ağılı tedbirleri, be'zen de iğitliği ile hem özünü hem de Hemranı hılas edir."

"Bu varyant bizim Emrah dastanına oş yaħındır. Buna gėre de başga başga hklara mensup olduğlarına baħmayarak bunları hatta versiya da adlandırmak mümkün değildir."

"Azərbaycan varyantına gėre Ehmet kişi ile oğlu Emrah, Sayatperi'nin arhasına gėtdikleri zaman, yolda, bulağ başında dincelmeli olurlar. Su ile bulağa iki alma zp gelir. Ehmet kişi, almaları tutup ve haradan geldiğini öğrenmek n su yuħarı gėdir. Aydınlaşır ki bu su Sayatperi'nin bağından keirmiş. Almalar da onun bağından imiş. Bizim varyantda Sayatperi'nin kızıl almalı bağ sahabı olması, Türkmen varyantında onun kızılalma ülkesinden olması şekline dşmiştir."

"Her iki varyantta da atanın adı Ehmettir. Türkmen varyantında hetta Hemra'nın Azərbaycanlı, Ehmedin hem de aşık olduğu hususile keğedilir. Azərbaycan varyantında Emrah'ın nişanlısının adı Selbinaz, Türkmen varyantında ise Selbiniyaz'dır. Bizim varyantda ikinci kızın adı Sayatperi, Türkmen varyantında Sayatın'dır."

"Aydın bir şekilde gėrnr ki bu sujet bu hkların birinden ikincisine kemişdir. Yėri gelmişken gaydetmek lazımdır ki Türkmenlerde Hurilika ve Hemra adlı bir dastan da vardır. Bu dastanın bir sıra Kazah, Uyğur, Taran varyantları da meşhurdur. Bizde helelik elde edilmemiştir."

Ehliman Ahundov ve M.H. Tehmasib'in Azerbaycan ve Türkmenistan anlatımlarından alarak karşılaştırdıkları "Kızıl alma" motifi "Emrah ile Selbihan" hikâyesinin Erciş varyantında da vardır^{20b}.

III- ERCİŞLİ EMRAH KONULU ARAŞTIRMALARIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Hey ağalar hey gaziler
Dağa kar düştü kar düştü
Uzak yerde yad ölkede
Fikre yar düştü yar düştü

Gidin diyin anasına
Ögüt versin sunasına
Körpe kızın sinesine
Bi çüt nar düştü nar düştü

Emrah der yarı sesledim
Yüce dağlara yasladım
Emek verdim bağ besledim
Bağa hâr düştü hâr düştü

Konumuzun daha çok açıklığa kavuşabilmesi yönünden, Ercişli Emrah ile Erzurumlu Emrah karışmasının nedenlerini ve bu karışmanın geçirdiği evreleri biraz daha açıklamak zorunludur.

20b Emrah ile atası Âşîh Ehmet, el ele tutuşarak İran Şahının şehrine indiler. Hangi eve géttilerse, bunları kimse içeri almadı, konuk etmedi. Bunlar da bir büyük, cennet görkemli bahçanın sapa bir duvarına daldalamp o gece orada yattılar. Âşîh Ehmet, sabah érden oyandı, kalıp bu cennet görkemli bahçadan çıkan duru su başına gétti abdes alıp sabah namazını kıldı. Dönüp Emrah'ın yanına gelirken bir de bahdı ki aşışam, duvarın daldasında yattıkları cennet görkemli bahçada al alma yanaşlı kar beyaz topuflu iki dilber kız gezinmedeler. Bu kızlara alıcı göznen bahınca bu al alma yanaşlı ağ beyaz topuflu kızların Selbihan ile baş vezirin kızı olduklarını tanıdı. Fıkara âşîh Ehmedin dizleri Aladağ boranına tutulmuş Mustafa çiçeği gibi titremeğe başladı. Koşa koşa Emrah'ın baş ucuna geldi, bahdı ki séfil Emrah gül benzi soluh, issi kani kurumuş hele béyhuş yatıp durmahta. O zaman, Âşîh Ehmet Emrah'ın sazını eline aldı, bahalum bu bağıri yanuh, gümanı kesik iltiyar Emrah'a ne dèdi:

Habı nazda yatan âşîh
Selbihan bağıdadır bağıda
Derdi derde kıtan âşîh
Selbihan bağıdadır bağıda

Badeyi içen naz ile
Sohbeti éden saz ile
Bir ince héli kız ile
Selbihan bağıdadır bağıda

Âşîh Ehmet işte aha
Çoh şükür olsun Allaha
Müjdeyi vérem Emrah'a
Selbihan bağıdadır bağıda

Eflâton Cem (Güney), "Erzurumlu Emrah"²¹ adlı yapıtının kaynaklarını: "Mehazımız mahalli tetkiklerle eski cönkler ve ihtiyar âşıklardan aldığımız notlar" olarak açıklamaktadır²¹.

Prof. Dr. M.F. Köprülü'nün "Erzurumlu Emrah"²² adlı yapıtında olduğu gibi, Eflâton Cem (Güney) in "Erzurumlu Emrah" adlı yapıtında da Emrah Divanı'nın dışındaki kaynaklar olarak gösterilen, "Mahalli tetkikler" in niteliği ile, yararlanıldıkları yazılan "Cönkler" in neler olduğu, nerelerde ya da kimlerde buldukları, bu cönklerden yapıta hangi şiirlerin alındığı, "bu cönklerin toplayıcı ya da düzenleyicilerin kimlikleri, cönklerin kaç sahife oldukları, yapıta alınan şiirlerin yazılı olduğu sayfeler belirtilmemiştir. "İhtiyar âşıklar" in kimlikleri ile, yapıta alınan şiirlerin kimlerden derlendiği, ne zaman ve nerede derlendikleri de gösterilmemiştir. Bu nedendir ki, "mehazlar" doğrulukları kanıtlanmamış, doğrulayıcı belgeleri gösterilmemiş birer özel sav olmaktan öteye geçmemektedir.

Yine bu nedendir ki Eflâton Cem Güney'in "Erzurumlu Emrah" a ilişkin yargısının doğruluk ve geçerlik derecesi ile, yönteminin bilimselliği kolayca tartışılabilir.

Bu yanlış yöntemin etkileri, bugün de devam etmektedir. Son yıllarda yayımlanan Antolojilerin çoğunda bu bilim dışı tutumun sonuçları tüm açıklığı ile görülmektedir^{23a}. Bu savımızı bir örnekle açıklayalım:

Rauf Mutluay Türk Halk Şiiri Antolojisi^{23b} adlı yapıtında, Eflâton Cem'in (daha sonra Eflâton Cem Güney - Çetin Eflâton Güney ikilisi adına yayımlanan) "Erzurumlu Emrah"²⁴ adlı yapıtında öne sürdüğü, "Erzurumlu Emrah'ın şiirlerinin bir kısmının Ercişli Emrah'ın Selvi Hanla ilişkili halk hikâyesine eklendiği" savını aynen aktardığı gibi, "Tasavvufi şiirleri bir değer düzeyinin üstünde değildir" dediği Erzurumlu Emrah'ın "asıl ilginç yanının saz şiiri geleneği yolundaki içten ve etkili âşk, gurbet şiirleri" olduğunu da yazmaktadır. Eflâton Cem'in yanıtıcı etkisi bu yargılarda açık olarak görülmektedir. Rauf Mutluay'ın Antolojisine, Emrah adına aktarmış olduğu onüç şiirden beşi Ercişli Emrah'ındır²⁵.

21 a) Eflâton Cem: "Erzurumlu Emrah Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri" Vilâyet Matbaası Sivas 1928, 210 sayfa.

b) Eflâton Cem Güney/Çetin Eflâton Güney: "Erzurumlu Emrah - Hayatı ve Şiirleri" Maarif Kitaphanesi İstanbul, MCMLXXXV 160 sayfa.

22 Prof. Dr. Köprülü'zade Mehmet Fuat: "XIX asır Sazşairlerinden Erzurumlu Emrah" I-İstanbul 1929, II- İstanbul 1940.

23 a) Tahir Kutsi: "Türk Halk Şiiri Antolojisi" Erzurumlu Emrah bölümü (s. 89-91) Toker Matbaası İstanbul 1975, Örnek alınan üç şiirde Ercişli Emrah'ındır.

b) Rauf Mutluay: "Türk Halk Şiiri Antolojisi" (s. 246-260) Milliyet Yayınları, İstanbul 1972.

24 Eflâton Cem Güney / Çetin Eflâton Güney: Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri Maarif Kitaphanesi İstanbul MCMLXXXV 160 sayfa.

25 Rauf Mutluay: "Türk Halk Şiiri Antolojisi" (s. 246-260) Milliyet Yayınları, İstanbul 1972. Ercişli Emrah'ın, Antoloji'ye Erzurumlu Emrah adına alınan beş şiiri.

a) "Güzel Sevmek bir sarp kale" b) "Bulsam çareyi çareyi" c) "Sevmesem incinir, sevsem incinir" d) "Yarı ben besledim el aldı gitti" e) "Bir daha saz almam ele" ara başlıkları ile yayımlanmış bulunan şiirlerdir. Ayrıca, Rauf Mutluay'ın, Erzurumlu Emrah adına Antoloji'ye aldığı "Dedim... dedi" ara başlıklı iki şiire ilişkin görüşümüz bu yazımızda açıklanmaktadır.

Yine, tartışılmayan bir gerçektir ki Ercişli Emrah ile Selbihan -Selvihan- hikâyesi, yurdumuzda ve yurdumuzun dışında Erzurumlu Emrah'la ilişkisiz anlatılmaktadır, yaşamaktadır.

Tartışılan konu, araştırılan konu, Erzurumlu Emrah'tan Ercişli Emrah ile Selbihan -Selvihan- hikâyesine geçen şiirler değil, Ercişli Emrah'tan Erzurumlu Emrah'a mal edilen şiirlerdir. Ercişli Emrah ile, "Emrah ile Selbihan-Selvihan" hikâyesinin bağlarıdır.

Muhan Bâli'de, "Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi"²⁶ adlı yapıtında Vehbi Cem Aşkun'un bu konuda düştüğü çelişkiyi işaretlemekte ve düşülen yanlışlığı göstermektedir.

"Halk Edebiyatı Antolojisi"²⁷ adlı yapıtında Ercişli Emrah'tan söz açan Sadeddin Nüzhen Ergun, "Emrah, XVII. asırda Ercişte yaşamış özlü Türk Saz Şairlerinden olup, zamanla şiirleri, Erzurumlu Emrah'ın şiirleri ile karışmıştır" demektedir.

Ercişli Emrah'ın XVII. yüzyılda yaşadığını kabul eden araştırmacı ve antoloji yazarları'nın arasında, Behçet Necatigil²⁸, Prof. Dr. İlhan Başgöz²⁹, Nejat Birdoğan³⁰, Cahit Öztelli³¹, Tahir Kutsi³², Rauf Mutluay³³, Cemil Yener³⁴, de vardır. Hikmet Dizdaroğlu'da Ercişli Emrah'ın XVII. yüzyılda yaşadığı görüşünü paylaşmaktadır³⁵.

Vasfi Mahir Kocatürk, Ercişli Emrah için "XVIII. yüzyılın birinci yarısında yaşamıştır. Erciş kasabasında yetiştiği anlaşılmaktadır. XVIII. yüzyılda yazılmış dergilerde şiirleri bulunmaktadır³⁶." diye yazmaktadır. Vasfi Mahir Kocatürk söz konusu ettiği bu dergilerin buldukları yerleri açıklamamakta, bu konuda, başka bilgi vermemektedir.

26 Muhan Bâli: "Ercişli-Emrah ile Selvihan Hikâyesi, Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından önemi" (s. 21) Atatürk Üniversitesi yayınları 213, Ankara 1973, 302 sayfa.

27 Sadeddin Nüzhen Ergun: "Halk Edebiyatı Antolojisi" (s. 84-88) İstanbul 1938.

28 Behçet Necatigil: "Edebiyatımızda isimler sözlüğü" İstanbul 1960.

29 Prof. Dr. İlhan Başgöz: "İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi" (s. 61) İstanbul 1968, 240 sayfa.

30 Nejat Birdoğan: "Ercişli Emrah üzerine" Türk Folklor Araştırmaları sayı 159, Ekim 1962. (sayfa 2869-2872)

— Nejat Birdoğan: "Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi üzerine" Türk Folklor Araştırmaları sayı 304, Kasım 1974 (sayfa 7151-7153).

31 Cahit Öztelli: "Halk Şiiri XIV-XVII. yüz yıllar" (sayfa 20) İstanbul 1955.

32 Tahir Kutsi: "Türk Halk Şiiri Antolojisi" (sayfa 87-88) Toket Matbaası, İstanbul 1975.

33 Rauf Mutluay: "Türk Halk Şiiri Antolojisi" (sayfa 247 - Erzurumlu Emrah'la ilgili yazıda) Milliyet yayınları, İstanbul 1972.

34 Cemil Yener: "Türk Halk Edebiyatı Antolojisi" (s. 62-63) Bateş yayınları, İstanbul 1973, 468 sayfa.

35 Hikmet Dizdaroğlu: "Öykü Kahramanı ve Sazşairi Ercişli Emrah" Türk Folklor Araştırmaları Mart 1975, sayı 308 (sayfa 7254-7256).

36 Vasfi Mahir Kocatürk: "Saz Şiiri Antolojisi" Emrah (s. 206-213) Ayyıldız Matbaası, Ankara 1963.

Faiz Demiroğlu, Ercişli Emrah'tan; "Erciş kurbünde yetişmiş dörd-i yar ile bağı yanık Karakoyunlu âşıklardandı" diyerek söz açan, XVIII. yüzyılda Kasım adlı bir zat tarafından yazılma bir cönkten bahsetmektedir³⁷. Ercişli Emrah'la ilgili çalışmalarına, Bursa'da, Ali Rıza Yalın'la tanışmamı ve Ali Rıza Yalın'ın Gaziantep'in Karakuyulu köyünde Kör âşık Mustafa'dan derleyerek, Türk sözü gazetesinde yayınladığı "Ercişli Emrah" başlıklı yazılarını³⁸ görmemi sağlayarak katkıda bulunmuş olan Faiz Demiroğlu'nun yakın dostluk ilişkisi içinde bulunduğumuz ve haberleştiğimiz 1942-1946 yılları arasında bu cönkten söz ettiğini hatırlamıyorum. Daha sonra görmüş olması düşünülebilir. Faiz Demiroğlu'nun savını, bu cönk'ü bularak kanıtlamak gereğine inanmaktayız.

IV- ERCİŞLİ EMRAH'IN YAŞADIĞI ÇAĞI BELİRLEME ÇALIŞMALARI

Halk hikâyelerinde rastlanan bazı tarihi isimlerden giderek, o hikâyenin oluştuğu dönemi, ya da hikâyenin kahramanının yaşamış olabileceği çağı kanıtlamak yöntemlerini araştıran Prof. Pertev Naili Boratav, bu konuda, şunları yazmaktadır: "Tarihi isimlerden bir kısmı, hikâyelerde Padişah veya Vezir rolünü yapan kimselere birer isim verilmesi gerektiği için mevcuttur... Bununla beraber hikâyelerde, bazı epizodlara rashyoruz ki bunlar, ya nisbeten açık bir tarihi karakter gösteriyorlar, yahut da az çok menkabe olarak tarih kitaplarında yer alıyorlar. Böyle hallerde, tarih kitapları ile bizim halk hikâyelerimiz için yeni bir münasebet meselesi ortaya çıkmış oluyor. Bunlardan birinci olaya en güzel misâli Emrah ile Selvi Han hikâyesindeki, Van'ın Şah Abbas tarafından muhasarası, Şahın bu şehri zapta muvaffak olmayınca, memleketine dönüşünde Osmanlı İran hududundaki şehirler halkını ve o arada Selvi Han'ı İran'a götürmesi epizodu veriyor... Bu Şah Abbas, bir çok hikâyelerde âdil padişah rolünü oynayan, kimsesizleri, bilhassa garip âşıkları koruyan.. Safevî hanedanından I. Şah Abbas'tır." (1587-1628)³⁹

Prof. P.N. Boratav, öne sürdüğü sav'ı pekiştirme yönünden aynı yapıtında, Ermeni tarihçisi Diacre Zakaria'dan, Şah kuvvetlerinin, Van'dan çekilirken Ercişli boşaltmalarını; ve bölge halkının İran'a sürülmesi olayını nakletmektedir⁴⁰.

37 Faiz Demiroğlu: "Ercişli Emrah" Köy Postası sayı 111, sayfa 15, Ekim 1953.

38 Ali Rıza Yalın: "Ercişli Emrah" Türk Sözü Gazetesi Adana 1940, (Başlangıcı 22 Mart 1940, sayı 252). Ali Rıza Yalın'ın söz konusu bu yazıları ve hikâye derlemesi ile, Yakup Kuşçuoğlu'nun, Van Gazetesi ile Van Yeniyurt Gazetesinde yayımlanmış olduğu yazıları (Bizim Emrah, Emrah ile Selbihan" hikâyesini) Muhan Bâli'nin:..... "Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi, varyantların tesbiti ve halk hikâyeciliği bakımından önemi" adlı Doktora tezini hazırlarken görmemesini bir kayıp sayıyoruz.

39 Prof. Pertev Naili Boratav: "Halk Hikâyeleri ve Hikâyeciliği (s. 201-203) Milli Eğitim Basımevi - Ankara 1946.

40 Aynı eser (s. 203-204) Diacre Zakaria'nın eseri için Prof. P.N. Boratav'ın Notu: "Memoires Historiques Surles Sofis, Parle Diacre Zakaria, (Brosset'nin, Collection d'Historiens Arméniens'i içinde) s. 15".

Prof. P.N. Boratav'ın Diacre Zakaria'dan aldığı olayların benzerlerini, Ercişli Emrah ile Selbihan -Selvihan- hikâyesinin Erciş anlatımlarında da buluyoruz⁴¹.

Hikâyelerdeki olayların, tarihi olaylarla benzerliklerinden giderek hikâye kahramanlarını hayattaki gerçek yerlerine oturtmak elbetteki güçtür.

Ancak; Ercişli Emrah'ın yaşadığını öne sürdüğümüz çağın, salt Ercişli Emrah yönünden değil, o çağla irtibatladığımız Karacaoğlan ve diğer halk ozanları yönünden de bilinmeyenlerle dolu oluşu bizleri Ercişli Emrah'ın yaşam öyküsünü keskinleştirecek belgeler ve kanıtlar elde edilinceye kadar, Ercişli Emrah ile Selbihan-Selvihan" hikâyesindeki olayların tarihteki benzerlerinden yararlanmak zorunluğunda bırakacaktır.

Prof. P.N. Boratav'ın, halk hikâyelerindeki tarihi olayların yorumlanması yönteminden giden Nejat Birdoğan, Şah Abbas'ın Van Kalasını kuşatması epizodundan yararlanarak Ercişli Emrah'a doğum tarihi düşürmeyi denemektedir⁴².

Bu gerçekten ilginç bir yaklaşımdır. İlginç bir varsayımdır.

Halk hikâyelerini oluşturan etkenlerin başında kitleyi etkileyen sosyal olaylar ve sosyal yapı değişimleri gelmektedir. Büyük tabiat olaylarından, göçlerden, savaşlardan, salgınlardan, açlıktan yada sosyal yapıyı zorlayan benzeri olaylardan etkilenen toplum duyarlıdır, yüküldür. Ancak; kitleyi etkileyen bu birikimin hikâyeye

41 "Şah Budak, Kalayı (Van kalesini) koruyan eskerin dayanağını yıkmak için çapavullarını bir kaç yandan ölkeye salmış, ölkeyi talamalarını buyurmuştu. Ölke, halı bu çapavulların korhusundan çok temkin gösterir özlerini çapavul belasından korumaya savaşıllardı. Gel zaman get zaman Şah Budak kalayı alamıyacağını anlayınca, öcünü daha artırdı. Kalayı bırakıp İran'a dönerken daha çok çapavulu ölkenin içine saldı. Bu çapavullardan bir bölük günmerden bir gün Erdiş'e (Erciş'e) geldi. Erdiş kalasında arvatlarnan uşahlardan (çocuklardan) başka kimse galmamış, erkişiler Van kalasına, Şaha karşı döğüşmeye gétmişlerdi. Çapavulların geldiğini gören kala halı kalann kapılarını kapatıp kalaya çekildi. . . O gün Selbihan Hayavan bahçasına çılmışdı. Kalaya giremeyen çapavullar Hayavan bahçasına geldiler. Kızlar çapavulları görende her biri bir terefe dağıldı. Ecemler köşkü talan ettiler. Kızlardan da tutabildiklerini atlarının terkisine atıp İran diyip yola çıldılar. Selbihan da çapavulları görende tézden bulduğu kirli bir örtüğe büründü, kaçıp gül kol'larının arasına gizlendi. Eli boş kalan bir Ecem bahçayı ararken Selbihan'ı buldu, tutup atının terkisine attı; — Ey men pisem sen de pisin galıpsan mana diyerek arhadaslarının arhasına düştü. Heyderbey çayma gelince, Selbihan su içmeğe izin istedi. Ecem Selbihanı atdan yéndirdi. . . Çıhan bir ürüzgar Selbihanı boş yahaladı büründüğü kirli örtüğü başından uçurdu. Ecem Selbihan'ın güzelliğini görende: — Bu ne mana ne de başka bir adama uyar. Men bunu aparıp İran Şahına teslim éderem, dünyalığımı alaram. Yoısa bu benim başıma bela açar, diyip düşündü, Selbihanı götürüp Şah Budağa teslim etti."

Selbihan'ın İran çapavulları tarafından kaçırılması olayı, Muhan Bâli'nin Erzurumda, Behçet Mahir'den derleyerek, "Ercişli Emrah ile Selvi Han" adlı yapıtında yayımladığı hikâyede, Erciş anlatımlarından farklıdır. Behçet Mahir anlatımında, çapavulların küçük bir köy olan Erciş'i yağmalamaları Şah Abbas'ın bilgisi dışında yapılmıştır. Şah Abbas durumu öğrenince Selvihanı kaçıran İranlı askerlerin başını vurdurur.

Erciş anlatımlarında Selbihan'ı Şah Abbas'a Şah Budak göndermektedir.

42 Nejat Birdoğan: "Ercişli Emrah Üzerine" Türk Folklor Araştırmaları sayı 159 Ekim 1962 - İstanbul (s. 2869-2872).

dönüşerek boşalabilmesi için, bir de hikâyenin dayandırılacağı kahraman gerekecektir. Hikâyenin etkenliğini, inandırıcılığını sağlamak yönünden bu kahramanın hep-ten hayal ürünü olması düşünülemezdir. Kahramanın, kitleyi etkileyen olayla eşdeş yada zıt oluşlu bulunması da önemli değildir. Kitle bu kişiyi tutacak, sevecek yada bu kişiden korkacak, bu kişiyi yerecektir. Kahramanın kişiliğinin kitleyi, toplumdaki duygu birikimini bir hikâyeye dönüştürecek ölçüde etkilemiş olması hikâyenin başlamasına yetecektir.

Zamanla değişecek, renklenecek olsa bile, toplumun yarattığı bu hikâye bir bakıma kahramanın yaşam öyküsüdür. Halk şairlerimizin yaşam öyküleri inancımıza göre böyle kurulmakta ve sürmektedir.

Prof. P.N. Boratav bu dönüşümü şöyle açıklamaktadır. "Hikâyelerde, hikâyeye mevzu olmuş ve hakikaten yaşamış âşıktan kalan yegâne unsur nazım kısmıdır. Bu kısım pek az ve ekseriyetle kasıtsız değişikliklere maruz kalarak nesilden nesile intikâl eder⁴³. Hikâyelerin içindeki şiirler, halk şairlerinin eserleri olduğuna göre, bunların sanat değerleri şairlerine göre değişir... Halk hikâyelerinin mevzularını teşkil eden ve şiirleri ile onları süsleyen şairler içinde çok kuvvetli sanatkarlar vardır: Karacaoğlan, Kerem, Aşık Garip ve Ercişli Emrah gibi⁴⁴.

Halk hikâyelerinin içinden ayrılıp, ya halk türküsü olarak yahutta okunmak üzere cönlere geçen parçalar hep böyle, lirik değeri yüksek olanlardır... Ercişli Emrah'ın bir çok parçaları çok defa Erzurumlu Emrah'ınkilerle karıştırılarak... Hikâye geleneğinin zayıfladığı yerlerde yayılmış ve bugüne kadar yaşamıştır⁴⁵."

Yaşamını örten büyük gize aldırılmadan, Karacaoğlan'dan esirgenmeyen hoş görüyü, halk edebiyatı araştırmacılarımızın çoğunluğu Ercişli Emrah'tan esirgemektedir. Bu esirgeyişteki başlıca etken, önce de değindiğimiz gibi Prof. M.F. Köprülü'nün ve Eflâtun Cem'in çelişik yarguları olmaktadır.

Bu cümleden olarak, Muhan Bâli, Prof. M.F. Köprülü'nün eski mecmualardaki şiirlere dayanarak "Ercişli olmasa bile Erzurumlu Emrah'tan önce başka bir Emrah'ın yaşadığını"⁴⁶ öne sürdüğünü yazmaktadır. "Ercişli olmasa bile" savı Köprülü'de yoktur.

Muhan Bâli'nin konuya bu yaklaşım yönteminde Prof. M.F. Köprülü'nün metod etkisini görmekteyiz. Bu metodu, "Ortaya sürülen, yada ortaya çıkan savları, araştırmacının inancı, isteği doğrultusunda kullanması" olarak tanımlarsak, haksız sayılmamalıyız.

Muhan Bâli, Erzurumlu Emrah'ın yaşadığı çağda bir ikinci Emrah değil, dört Emrah arıyarak, Prof. M.F. Köprülü'nün ikiden fazla, Emrah düşüncesi ile irtibat-

43 Prof. P.N. Boratav: "Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği" M.E.B. Ankara 1946 (s. 112).

44 Prof. P.N.B. aynı eser (s. 113).

45 Prof. P.N.B. aynı eser (s. 113-114).

46 Muhan Bâli: "Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi var. Tes. ve H.H.B. önemi" Atatürk Üniversitesi yayımları 213, Ankara 1973 (s. 24).

lanmak istemektedir. Muhan Bâli'nin bu konuda öne sürdüğü kanıt: "her nasılsa Emrah tetkikçilerinin dikkatinden kaçtığını"⁴⁷ yazdığı bir Erzurumlu Emrah şiiridir.

Yakma cevri oduna bağı yanığı
İkrarında duran kalbı sadığı
Sana gönül verip yanan âşığı
Ben bir bir diyeyim say ciğerim yâr.

Birisi Sivash birisi Vanh
Dağıstanlı, Hanlı Tirabuzanlı
Birisi Emrahtır şöhretli şanlı
Bunlar sana yangın ay ciğerim yâr.

Nejat Birdoğan'ın⁴⁸ ve Hikmet Dizdaroğlu'nun⁴⁹ da yazdıkları gibi, Muhan Bâli'nin belge saydığı şiirde sıralanan âşıkların adları yoktur. Bu dizelerin anlamı açıktır. "Sana tutkun, sana vurgun olanları, sana yaranları bir bir diyeyim. Sivash, Vanh, Dağıstanlı, Hanlı, Tirabuzanlı ve bir de ben Emrah" hepsi altıdır. Dört değil. Muhan Bâli'nin yöntemini uygularsak XIX. yüzyılda yaşamış Emrah adlı saz şairlerimizin sayısı altıya çıkacaktır. Muhan Bâli, "Sana gönül verip yanan âşığı" dizesinde geçen "âşık" sözüne "vurgun, tutkun" anlamı yerine "Sazsairi" anlamını yüklemiştir. "Muhan Bâli'nin işte yanlış olduğu nokta budur . . . Erzurumlu Emrah dışındaki beş ayrı Emrah'ın varlığından söz etmek, metni çok ters ve yanlış yorumlamak olur"⁵⁰.

Bu şiir, sazşairlerinin deyişi ile bir "Şoşartma"dır. Türk halk şiirinin yaygın türlerinden olan şoşartmayı, belge saymak yanlışdır. Halk ozanlarımız, bu tür deyişlerde, akla gelmedik şoşartma hünerleri ile duygularını önemsetmek, pekiştirmek isterler. Halk ozanımızın sevgilisini övme yolunda kapılmıyacağı coşku yoktur. Sevgilinin gözlerine, dudaklarına, bir tutam saçına Hind'i, Yemen'i kolayca adar. Bu olağandır. Yadırganmaz. Sazşairlerimizdeki bu şoşartma enginliği ne denli olağansa, bir âşığın, sevgilisine, onu daha beş kişinin kendisi kadar yanarak sevdiğini söylemesi ve bundan medet umması o kadar olanaksızdır. Üstelik bu tutum, halk âşıklarımızın "âşık-maşuka" geleneğine de aykırıdır.

47 a) Muhan Bâli: Aynı eser (s. 23).

b) Şiirin tamamı için bakınız: Eflâton Cem Güney/Çetin Eflâton Güney "Erzurumlu Emrah" İstanbul MCMLXXV (s. 109 sıra 127).

c) Bu şiiri, M. Zeki Oral "Tokatlı Âşık Nuri" adına yayınlamıştır. Bakınız: M. Zeki Oral/Tokatlı Âşık Nuri - Niğde Halkevi yayınları I, Köyöğretmeni Basımevi Ankara 1936 (sahife 89). (Eserin tamamı 192 sahifedir).

48 Nejat Birdoğan: "Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi üzerine" TFA sayı 304 Kasım 1974 İstanbul, (s. 7151-7153).

49 Hikmet Dizdaroğlu: "Öykü Kahramanı ve Sazsairi Ercişli Emrah" TFA sayı 308 Mart 1975 İstanbul (s. 7254-7256).

50 Hikmet Dizdaroğlu: TFA sayı 308 Mart 1975 (s. 7255).

“Ercişli Emrah ile Selvi Han” hikâyesi konusunda noksanları ne olursa olsun ortaya iyi bir yapıt koymuş bulunan Muhan Bâli'nin öne sürdüğü sav'dan giderek soruna çözüm aramak, konuyu daha çok karıştıracaktır.

Bu yargımızı Prof. M.F. Köprülü'nün, Koroğlu adına yayınlamış bulunduğu bir deyişin⁵¹ ilk dördlüğünü sunarak kanthyalım.

Arabistan çöllerinde gezerken
Bana rast geldi orada dört gidi
Biri Urum biri Fellâh biri Tat
Öbürü de benzer idi Kürt gidi

Bu dördlük, Koroğlu'nun, Arabistan çöllerinde gezerken Urum, Fellâh, Tat ve Kürt uluslarından dört kişi ile karşılaşmış olduğunu kanthyan bir belge değil, bir övgü şiirinin (şasortmanın) ilk dördlüğüdür. Açıklamaya gerek yoktur ki Koroğlundaki övgü çoğu kez sevgili yerine kendisine yöneliktir.

Küçük saplantılar, araştırmaları kolayca olumsuz ve yanlış yargılara itebilmektedir. Prof. Dr. M.F. Köprülü'nün, Erzurumlu Emrah söz konusu olunca gösterdiği hoş görü, salt kendi açık yargısına ters düşerek, Ercişli Emrah'ın şiirlerini Erzurumlu Emrah adına yayınlaması ile bitmemektedir. Prof. Dr. M.F. Köprülü “Türk Sazşairleri Antolojisi” adlı yapıtında bir şiiri hem XVII. yüzyıl ozanı Âşık Ömer hem de XIX. yüzyıl ozanı Erzurumlu Emrah adlarına yayınlamakta sakınca görmemiştir⁵².

Âşık Ömer için :

Dedim dilber niçin sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır.

Erzurumlu Emrah için :

Dedim dilber niçin sararıp soldun
Dedi çektiğim dil yarasıdır.

Kanımızca, kolayca saparak bu şiirlerden birini, bazı antoloji yazarlarımızın ve araştırmacılarımızın zorda kalınca yaptığı gibi, “nazire” sayıp geçmek mümkün değildir. Söz konusu olan bu şiirin Âşık Ömer'in mi, Erzurumlu Emrah'ın mı, Ercişli Emrah'ın mı yada diğer bir sazşairinin mi olduğunu sormak, kolayca bu yanlışlara düşen bilim adamlarını ve derleme-araştırma yöntemlerini eleştirmek daha tutarlı sonuçlara varmak yönünden zorunludur.

V- ERCİŞLİ EMRAH İLE SELBİHAN - SELVİ HAN HİKÂYESİNİN VARYANLARI

“Emrah ile Selbihan-Selvi Han” hikâyesi doğu ve güneydoğu Anadolu'da birbirinden değişik beş ağızla söylenmektedir.

⁵¹ Prof. Dr. M.F. Köprülü: “Türk Sazşairleri Antolojisi” Cilt I, Bölüm II Güven Basımevi Ankara 1962 (s. 93).

⁵² Prof. Dr. M.F. Köprülü: “Türk Sazşairleri Antolojisi”

a) Cilt II, Âşık Ömer - (s. 286, 23. Şiir).

b) Cilt V, “Erzurumlu Emrah” (s. 745, 38. Şiir) Güven Basımevi Ankara 1962

1- Güney Doğu Anadolu Ağzı:

Bu ağızdan "Emrah ile Selbihan-Selvihan" hikâyesinin iki anlatısı derlenmiştir.

a) Adana Erkek Muallim Mektebinden Fahri Süleyman'ın, Maraş'ın Göksum kazasına bağlı Taşoluk köyünde ihtiyar bir kadından derliyerek Prof. Dr. M.F. Köprülü'ye göndermiş olduğu hikâye;⁵³

b) Milli Eğitim Bakanlığı Etnografya eski uzmanlarından Ali Rıza Yalın'ın, Gaziantep'in Karakuyulu köyünde Kör âşık Mustafa'dan derlediği hikâye⁵⁴.

2- Erciş Ağzı:

Erciş ağzından "Emrah ile Selbihan" hikâyesinin dört anlatısı derlenmiştir.

a) Fethi Tevet'in yayınladığı hikâye⁵⁵.

b) Yakup Kuşoğlu'nun Erciş derlemesi⁵⁶.

c) Ali Saracoğlu derlemesi iki hikâye⁵⁷.

3- Kars - Iğdır Yöresi Ağzı: (Revan Varyantı)

Kars - Iğdır yöresi ağzından derlenmiş bulunan Ercişli Emrah ile Selvi-Selvihan hikâyesinin saptayabildiğimiz anlatımları şunlardır:

a) M. Fahrettin Kırzioğlu'nun Arpaçay ilçesi Başgedikler bucağı Külveren köyünden Ali Işık'tan derlediği hikâye⁵⁸.

53 Prof. Dr. M.F. Köprülü: Erzurumlu Emrah (s. 27-29) İstanbul 1929 TEY.

54 Ali Rıza Yalın- "Ercişli Emrah" Türk Sözü Gazetesi Adana, 1940 sayı 252.

55 Fethi Tevet: "Ercişli Emrah" Yücel, Mayıs 1938 C. VI s. 109. Hikâyenin derleyicisi B. Mustafa olarak gösterilmektedir. Ercişte yaptığımız araştırmada, B. Mustafa'nın kimliğini saptayamadık. B. Mustafa'nın Ercişli hikâye anlatıcısı Mustafa Dağdelen olması mümkün değildir. Mustafa Dağdelen Ercişli Emrah ile Selbihan hikâyesini anlatmazdı. Fethi Tevet'in yayınladığı hikâye, Ercişin Örene köyünden Eşref Kurt'un anlatısına çok benzemektedir. Eşref Kurt anlatısının kısaltılmış bir derlemesi olabilir.

56 Yakup Kuşoğlu derlemesi için bu yazımızın 9 ve 10 numaralı açıklamalarına bakınız.

57 a) Erciş ağzında Ercişli Emrah ile Selbihan hikâyesinin başlıca üç anlatısı vardır.

— Göl Yakını - Kale Çevresi köyler anlatısı (Örene ve Çelebiabağı köyleri) Örene köyünden Eşref Kurt (Doğumu: R. 1300-Ölümü 20.2.1961 Âşık Mirzenin oğludur.) ve Çelebiabağı köyünden Ali Derinkaya, iyi anlatıcılardı.

— Âşık Davut Telli anlatısı. Davut Telli kaynak olarak babası Âşık Yusuf'u gösterirdi. Âşık Davut Telli anlatısı hikâyeyi Yakup Kuşoğlu ve Ali Saracoğlu ayrı ayrı derlemiş bulunmaktadırlar.

— Silo Alan anlatısı. Bu anlatı, Ali Saracoğlu tarafından Ercişte Abdullah Süleyman Alan'dan derlenmiştir. İskender Alkoç (İsko-Doğumu R. 293 ölümü 3.4.1945) da bu rivayeti iyi bildirdi. Bu anlatı Erciş bölgesindeki yaygın koldur. Anlatıcıları, bu kol için Erciş'in Örene köyünden Âşık Mirze'yi kaynak gösterirler.

b) Ali Saracoğlu - "Ercişli Emrah'ta Aşk" Türk Dili s. 83 C. VII (s. 550-554) Ankara 1 Ağustos 1958.

58 Fahrettin Kırzioğlu: "Büyük Halk Hikâyelerimizden Emrah ile Selvi'deki Revan üzerine deyişler" Türk Dili Dergisi sayı 144, Ankara 1 Eylül 1963. (Hikâye, 1940 yılında derlenmiştir).

- b) Abbas Dilir'den derlenen hikâye⁵⁹.
 c) Nejat Birdoğan'ın Iğdır derlemeleri.
 c1) Famil Filiz anlatısı.
 c2) Hakveyis köyünden suçu lakâbı ile anılan Revan doğumlu (Ölümü 1973) Kamber Aray anlatısı.
 c3) Iğdır'ın Baharlı mahallesinden âşık Kamil Dur (Halen Almanya'dadır) anlatısı.

4- *Erzurum Yöresi Ağzı :*

Ercişli Emrah ile Selvi Han hikâyesi'nin Erzurum ağzından üç ayrı derlemesi yapılarak yayınlanmış bulunmaktadır.

- a) Murat Uraz'ın Âşık Kemâli'den derlediği hikâye⁶⁰.
 b) Prof. P.N. Boratav'ın Âşık Battal'dan derlediği hikâye⁶¹.
 c) Muhan Bâli'nin Erzurumda, Behçet Mâhir'den derlediği hikâye⁶².

5- *Sivas-Çankırı Ağzları :*

a) Eflâtun Cem Erzurumlu Emrah adlı kitabında, Karşlı Ağadayı'dan bir "Emrahla Selvican" hikâyesi derlediğini yazmaktadır⁶³. Eflâtun Cem'in, Ercişli Emrah konusundaki tarafgir ve ön yargılı tutumu nedeni ile bu derlemesinin ilginç ve bilimsel nitelikte bir derleme olacağını sanmamaktayız.

59 Hikâyeyi 1945 yılında Kars ili, Digor ilçesi Taşnik köyünde Abbas Dilir'den Fahrettin Kırzioğlu, P.N. Boratav ve İlhan Başgöz derlemişlerdir.

— İlhan Başgöz: "Biyografik Türk Halk Hikâyeleri" Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 1949 (Doktora tezi)

— İlhan Başgöz: "Doğu Anadolu'da folklor derlemeleri hakkında bazı notlar" Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. IV sayı 1; s. 97-101 Ankara 1946.

— Pertev Boratav: "Doğu Anadolu'da folklor derlemeleri" DTCF Dergisi C. IV. sayı 1, s. 85-95 Ankara.

— Fahrettin Kırzioğlu: 58 numaralı açıklamadaki makale.

— Muhan Bâli: "Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi, Vary. Tes. ve H.H. Bak. Önemi", Ata-Üniversitesi Yayınları 213, Ankara 1973 (s. 29, 40, 78-79).

60 Murat Uraz: a) "Emrah ile Selvi" anlatan Âşık Kemal, İstanbul, Yusuf Ziya Balçık neşriyatı 1937.

b) "Âşık Emrah" Ak Ün Basımevi, 1943.

c) "Hakiki - Ercişli Emrah ile Selvi Hikâyesi", İstanbul 1971.

— Bu hikâye için ayrıca bakınız: "Ali Saracoğlu: Üst Vangözü Bölgesinde 2-3 Kardeş masalları" Türk Dili C. II sayı 22, 1 Temmuz 1953. Ankara.

61 P.N. Boratav/Halil Vedat Fıratlı: "İzahlı Halk Şiiri Antolojisi", Ankara 1943.

62 Eflâtun Cem: 21/b numaralı açıklamamızdaki eser (s. 11).

63 Muhan Bâli: "Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi, vary. Tes. ve Halk H. Bak. Önemi (Doktora tezi) Ankara 1973, (s. 91-187).

- b) Vehbi Cem Aşkun derlemesi⁶⁴.
c) Çankırılı Ozanoğlu anlatısı⁶⁵.

Söz konusu ettiğimiz bu anlatıların dışında Fuat Edip Baksı ve Ergun Şav, Emrah ile Selbihan-Selvi Han hikâyesinden esinlenerek, hikâyeyi yeniden yazmayı denemişlerdir⁶⁶. Cenap Ozankan ise hikâye ile Ercişli Emrah'ın şiirlerini katıştırarak, bize Ercişli Emrah için ilginç bir yaşam öyküsü oluşturmaktadır⁶⁷.

VI- ERCİŞLİ EMRAH'IN ŞİİR DİLİ VE ŞİİRLERİNDEKİ YER ADLARI

Hikâye bize Ercişli Emrah'ın bir nevruz sabahı, pir elinden pir dolusu içerek "Selbi - Selvi" Han'a âşık olduğunu anlatır. Halk inanışlarına göre, Hızır, âşık etmek istediklerine düşlerinde bir sevgili göstererek, "Erlık" "Pirlik" yada "Aşk" badesi içirmek yolu ile âşık eder. Halk inanışlarımıza göre Köroğlu'na Erlık, Ercişli Emrah' a Pirlik ve Âşık Kerem'e aşk dolusu içirilmiştir. Yine Türk halk inanışlarına göre Erlık ve Pirlik dolusu içenler halk âşığı, aşk dolusu içenler "Hak" âşığı olur. Hak âşıklarının gerçek sevgilileri Tanrıdır. Âşık oldukları insan bir görünüştür, imgedir. Hak âşıklarının kavuşmaları bu dünyada değil, öbür dünyada olacaktır. Halk âşıkları ise maşukalarına bu dünyada kavuşacaklardır. Halk âşığı Ercişli Emrah "mecazi aşk" ı tanımaz. "Mecazi aşk" a yabancıdır.

Bu nedenledir ki, Ercişli Emrah'ta aşk, kavuşma özlemidir. Belirli bir istektir. Sıcaktır. Bir halk şairi olarak da, hikâyenin kahramanı olarak da Emrah, ne istediğini bilen, özlemlerinin gerçekleşmesi için durmadan çaba gösteren didinen bir kişidir. Bir hikâye adamı olarak da, seven bir kişi olarak da bizlerden farkı yoktur. Ercişli Emrah'ın, hikâyede bile olağan hikâye kahramanlarından çok ayrı bir görünüşü vardır. "Kara yerin üstünde" yaşayan insanlar gibi, olaylar karşısında değişik tepkiler gösteren gerçeğe uyar bir kişilik oluşturmaktadır.

Alçak yüksek karlı dağlar
Yar seni görmeye geldim
Hasretem yüzün görmeye
Bir selâm vermeye geldim

64 Vehbi Cem Aşkun: "Vanlılar istedikleri kadar Selvi Han hikâyesini kendi Emrahlarına mal etsinler. Ben bizim Emrah'ın (Selvican) hikâyesini yazacağım." "Büyük Halk ve Saz Şairi Emrah, seçme şiirler ve Selvican hikâyesi" Sivas Kâmil Matbaası 1942.

65 Ozanoğlu: "Emrah ile Selvi" Çankırı Varyantı, Bozkurt Kitabevi, İstanbul 1972 (94 sayfa).

66 a) Fuat Edip Baksı: "Emrah ile Selvi" Kültür Kitabevi, İstanbul 1970 (93 sayfa).

b) Ergun Şav: "Halk Hikâyeleri Emrah ile Selvi" (s. 305-318) T. İş Bankası yayını, Folklor dizisi/Ankara 1974.

67 Cenap Ozankan: "Kırk Halk Şairi" İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1960 (Ercişli Emrah s. 51-54).

Gör felek bana neyledi
 Sarp kayada yol eyledi
 Zülüflerin tel eyledi
 Saçını örmeye geldim
 Tuttu başımın ağrısı
 Ötüşür sona yavrusu
 Emrah der sözün doğrusu
 Koynuna girmeye geldim

Sevgi yolunda duraksama, elde edilenle yetinme Ercişli Emrah'ın aklından geçmez. Emrah için değişmiyen istek, bir âşık olarak sevmek ya da sevilmiş olmak değil, ne pahasına olursa olsun sevgiliye kavuşmaktır.

Bir hoş sona bizim gölde salınır
 Başı yeşil ayağları kırmızı
 Hına yahmış ağ eline, destine
 Alma teki yanağları kırmızı
 Üç ay oldu bu dağları aşalı
 Beş ay oldu yar atışa düşeli
 Gel gidegin bizim otağ döşeli
 Baştan başa savağları kırmızı
 Menim yarım keremi bol sultandır
 Mal nedir ki canım yara kurbandır
 İnci değil sedef değil mercandır
 Yar kolunda kolbağları kırmızı
 Emrah derki Selbi gelsin yanma
 Ona gelen kada bela canıma
 Öldürseler el batırsın kanıma
 Gören desin barmakları kırmızı⁶⁸

68 a) Ali Saracoğlu: "Ercişli Emrah'ta Aşk" Türk Dili sayı 83 s. 552 1 Ağustos 1958, Ankara.

b) Sadeddin Nüzhet Ergün Karacaoğlan (Maarif Kitaphanesi, MCMLXXIV - İstanbul) adlı yapıtında, (21. baskı - s. 73 sıra 38, s. 300 sıra 353, s. 340 sıra 410) kendisinin, Zihni Ardic'in ve Eflâton Cem'in topladığı benzer üç koşmayı, yayınlamıştır.

Prof. Hasan Eren, Türk Dili Dergisinde yayınladığı bir yazıda (Karacaoğlan'ın Bir Koşması Üzerine - sayı 283, Nisan 1975 sayfa 257-268) bu koşmalara değinmekte ve Prof. Pertev Naili Boratav'ın Türkiyat Mecmuasında Köroğlu adına yayınlanmış bulunduğu benzer bir koşma ile karşılaştırma yapmaktadır.

İki bülbül geldi kondu dikene
 Başı yeşil ayakları kırmızı
 Şeker ezmiş dudağından diline
 Yanakları alma gibi kırmızı
 Üçgün oldu şu dağları aşalı
 Beş gün oldu yar sevdana düşeli
 Kalk gidelim bizim oda döşeli
 Döşemesi baştan başa kırmızı

Yurt, Ulus, Özgürlük kavramları, Ercişli Emrah'ta gerçek bir inançtır. Kesin ve değişmez yargılara bağlıdır. Türk oluşun övücü "Ercişli Emrah ile Selbihan-Selvihan" hikâyesinde açık bir yer tuttuğu gibi, Ercişli Emrah'ın şiirlerinde de görülür. Ercişli Emrah'ta, ulus kavramı ile birlikte, bir "boy" görüşü de vardır.

Merhamet kıl Hanlar öldürme bizi
 Feleğin devrinde amanımız var
 Pir elinen bile badeler içtik
 O yâr'ın ahdipeymanımız var
 O yâr benim elde küllü varımdır
 Namusumdur gayretimdir arımdır
 'Alem bilir Selbi benim yârımdır
 Bizim Şah Abbas'tan fermanımız var
 Kayguya kanığıl kargışdan beri
 Ölümnen pervasız dönmenik geri
 Gönülde yatıhça gül yüzlü peri
 Bizim bu zağmanda seyranımız var

Benim yârim küçüktür hastadır
 Şeker yemiş dudakları bestedir
 Ala gözler kara kaştan ustadır
 Yanakları alma gibi kırmızı

Karacaoğlan der gel otur yanıma
 Acı sözler kâr eyliyor canıma
 Beni öldür elin batır kanıma
 Dirseklerin baştan başa kırmızı

Nejat Birdoğan'ın 1959 yılında Iğdır Hakveyis köyünde, Revan doğumlu Sucu Kamber Aray'dan (Ölümü 1973) derlediği koşmanın üç beyitini bizim örneğimizle birlikte Koroğlu ve Karacaoğlan adına yayımlanan koşmalarla karşılaştırılması için yayınlıyoruz. Bu karşılaştırma yapıldığında derlemelerin kurgu, dil, uyak, söz ve anlam bütünlüğü yönlerinden farkları kolayca görülebilecektir.

Menim yarım hem Sultandı hem Handı
 Mahm yoğdu yara gurban bu candı
 İnci değil sedef değil mercandı
 Yar gelunda golbahları kırmızı

Bahçamıza üç gül diktim biterse
 Cak cak diye bülbül gelip öterse
 Menim günüm yardan evvel yéterse
 Mezarıma çüt daş koyun kırmızı

Emrah diyer meni görün bu demde
 Ağlamaktan yaş galmadı didemde
 Çallı çarpaz bir dağ vardı sinemde
 Selvi çekti bu dağları kırmızı

Bize Emrah d erler Karakoyun'unu⁶⁹
 Namertler içinde yiğit oyun'unu
 Kaz kimi pısmanlı erkek boyun'unu
 Biz Türk' k T rkl kden dermanımız var.

Ercişli Emrah ile Erzurumlu Emrah'ı karıştıranların üstünde durmadıkları yada durmak istemedikleri bir büyük gerçek vardır. Erzurumlu Emrah, meylini tasavvufa vermişken Ercişli Emrah Őirlerinde tabiata, halk Şiirimizin saflık ve duruluk çağının düşüncelerine yönelmiştir. Erzurumlu Emrah'ın yüzü Orta Anadolu'ya dönük iken, Ercişli Emrah'ın meyli Doğu Anadolu'dadır. Erzurumlu Emrah'ın dili karmaşıktır, ağdahdır. Medresede okuyan Erzurumlu Emrah, Nakşibend  tarikatının Halidiye kolundandır. Bu nedenle, yaşamı boyunca medreseyi her yönü ile halk Őiirimize sokmaya savaşmıştır.

Saz-u sözle asla Őairlik olmaz
 Onda birkaç türlü hüner olmalı

Erzurumlu Emrah keramete inanır. Mecazi aşkın tutkunudur.

Ercişli Emrah'ın Őir dili dupduru, tertemizdir. Ercişli Emrah,  z diline kesin olarak bağlıdır. Dilini sevmenin bilincindedir.

Yada m yil v ren aşığa yazılı
 Aşış sevdiğine öz dilnen söyler

69 Karakoyunlular: XIV. Yüzyılın ikinci yarısında Erciş Merkez olmak üzere Erzurum ve Musul'a kadar uzanan bölgede kurulan Türkmen beyliği. Beyliğin kurucularının ve önde gelen hükümdarlarından Kara Yusuf'un mezarları Erciş'tedir. Karakoyunluların sosyal ve siyasal yaşamları ne yazık ki gereği kadar araştırılmış değildir. Ercişli Emrah'ın yaşamını örten giz, Karakoyunluların sosyal ve siyasal düzenlerinin aydınlığa  karılması  l s nde vuzuha kavuşabilecektir.

Ercişli Emrah ile Selbihan - Selvihan hikâyesinde yer tutan toplumsal görüş, hikâye kişilerinin karakterleri ve ruhsal yapıları, Karakoyunlu  ağının yaşamının etkilerinin sürdüğü Erciş yoresinde bugün de yaşamaktadır dersek abarttığımız sanılmamalıdır. İnanıma göre Türk tarihi ve kültürü açısından da Erciş Kalesinin ve  elebi Bağı köyü ile kale arasında bulunan ve bir bölümü g l sularınca kuşatılmış olan Karakoyunlu mezarlarının incelenmesi, mezar yazılarının ve işaretlerinin üzülmesi bizleri ilginç bilgilere ulaştırabilecektir. Karakoyunlular için bibliyografya:

— Prof. Dr. Faruk Sümer: "Karakoyunlular" İşl m Ansiklopedisi (C. 6, s. 292-305).

— Prof. Dr. Faruk Sümer: "Karakoyunlular" Başlangıçtan Cihan Şah'a kadar" Türk Tarih Kurumu yayınları VII. seri 49, Ankara 1967.

— Prof. Dr. Faruk Sümer/Necati Lugal: "Ab  Bakr-i T hr ni - Kit b-i Diy rbakriyya" (2 cilt) TTK Yayınları seri III No. 7 TTK Basımevi Ankara - 1962-1964 (2 cilt).

— Adnan Sadık Erzi: "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar" I- "Kit b-i Dede Korkut Hakkında Notlar" (Belleten C. XVIII, sayı 70, s. 179-202) II- "Uzun Hasan'ın Birinci Karaman Seferi" (Belleten C. XVIII, s. 70, s. 203-221) Ankara 1954.

— Mükrimin Halil Yınanç: "Akkoyunlular" İşl m Ansiklopedisi. (C. I, s. 251-270).

— Çağatay Uluçay ve Metin S zer: "Akkoyunlular" Meydan Larousse (C. I, s. 236-237).

— Ekrem Uykucu: "Karakoyunlular" Meydan Larousse (C. VI, s. 934-935).

— Mükrimin Halil Yınanç: "Cihanşah" İşl m Ansiklopedisi (C. III, s. 173-189).

Kavuşmak Ercişli Emrah'ın en büyük özlemidir. Bu özlemi, şiirlerinin çoğunluğunda görmekteyiz.

Gel seninle gidek bağ arasına
 Éle gidek gelek yol incinmesin
 Şirin leblerinden bir buse alak
 Dudak zahmet çekip dil incinmesin
 Sen beni benzettin mum sarısına
 Bülbül olan konar gül harasına
 Gel seninle gidek bağ arasına
 Bülbül ürküşmesin gül incinmesin
 Séfil Emrah dérki gel bir tanışağ
 Gidek tenhalara diyek konuşağ
 Kemer açañ ince béle sarışağ
 Éyle sarışağki bél incinmesin

-Hâşim Nezihî Okay'dan-

Erzurumlu Emrah meylin Erzurum'dan batıya, Erzincan, Sivas, Tokat, Niksar yöresine vermişken, Ercişli Emrah, Vangözü bölgesinin doğusunu, İran'ı ve Azerbeycan'ı gezmiş, gördüklerini duru bir dille anlatmıştır. Ercişli Emrah'ın dizelerinde Doğa canlıdır.

I-

Araz ahar han Ağrımın döşünde
 Kalem oynar Selbihanın kaşında
 Sabah sabah gönenli göl başında
 Yâr'a arzuhalım véresiz turnam
 Gölden kalhar karlı dağlar aşarsaz⁷⁰
 Erdiş'in suyunnan içip çoşarsaz⁷¹
 Yoluz uzun İsfahana düşersez⁷²
 Yâr dizine kanat vurasız⁷³ turnam

II-

Bizim yaylamız oluklu
 Gölü var ufak bahklı
 Gül kokulu mor koruklu
 O yayla başka bir yayla

70 Aşarsaz = Aşarsanız

71 Coşarsaz = Coşarsanız.

72 Düşersez = Düşerseniz.

73 Varasız = Varasınız.

III-

Kayadan kayaya ince, yol olur
 Âşığın gönlünde sözü bol olur
 Emrah fidan Selbiğanda gül olur
 Gider sesi gelir güzel keklğin

IV-

Sehernen oğradım Borat gölüne⁷⁴
 Bala kumruların sesleri gelir
 Şahlık fermanını almış eline
 Davullar vurulur kösleri gelir

V-

Ağ duman saranda Borat gölünü
 Doğançı'yı⁷⁵ boran basar sél olur
 Mevlam yürümeye izin verdimi
 İz değmedik sarp kayada yol olur

VI-

Sehernen oğradım göl kıragına
 Sonam meni gördü yüzmeğe durdu
 Kanadını çaldı suyun yüzüne
 Cığa tellerini düzmeğe durdu

VII-

Bizim ilde bahar olur yaz olur
 Göller dolu ördek olur kaz olur
 Sevgi arasında yüzbin naz olur
 Suçumu bağışla men sana kurban

VIII-

Bu acemin yolu taşlı
 Gözelleri yüce başlı
 Kara kavak ak ardıçlı
 Bu iller başka bir diyar

IX-

Ağalar kırmı yağıcı
 Dağlar dumanlı dumanlı
 Turna geçmez yaylamızdan
 Yollar gümanlı gümanlı

⁷⁴ Baratgölü = Aladağ yayladağındaki göllerden biri.

⁷⁵ Doğançı = Aladağ'daki Karakoyunlu hisarlarından biri. Zilan ıssularının üstüne düşer. Karakoyunluların yaylağı olan Aladağ'daki hisarların ve köylerin tümünün adları Türkçedir. (Şarpazar, Palaklı, Çakarbey, İncesu v.d.)

X-

Yüksek Ağrıdağdan kar sefa geldin

XI-

Bugün Selbim dara düşmüş

Yanah al al olmuş yine

Memeleri baş kaldırmış

Zencir vurmuş sinesine

XII-

Sabahın seher vaktında

Yâri gördüm bağ içinde

Bi(r) men olsam bi(r) nazlı yar

Bi(r) تنها otağ içinde

XIII-

Gövelim uça mavudan

Yas kalır oda içinde

Bi(r) men olsam bi(r) nazlı yar

Bi(r) تنها oda içinde

XIV-

Vardım yarın yaylasına

Gezdiği yer çimen olmuş

Men gideli devran dönmüş

Zaman başka zaman olmuş

Alçahta yaptım kalayı

Yüzünden çektim belâyı

Terkéttim zahman silayı

Dért ménimdir sana olmuş

Coştı deli gönül coştı

Sevda geldi baştan aştı

Dédiler Selbihan göçtü

Emrah halın yaman olmuş

XV-

İtirmişem tiri tarlan araram

Bilmem hangi dağın arasındadır

Bir halı (beni) var o nişanı soraram

Yanañnan buñağın arasındadır

Men olmuşam bir gözele mübtelâ

Qıyamet gününde ussuz avara

Zülûf kara, perçan kara göz kara

Hesap o kaşların karasındadır

Sarp kayadır Toygun kuşun yuvası
 Yüreğimden çıkmaz yâr'ın havası
 Séfil Emrah dérki İran ölkesi
 Yolun orasında burasındadır

XVI-

Ezel Bahar yaz ayları gelende
 Açılmış bahçada nar memelerin
 Versen de ağzıma emsem doyunca
 Balnan yoğrulmuş yar memelerin
 (Bal ile yoğrulmuş yar memelerin)
 Açma göksün açma éller bahıyor
 Yar senin ataşın meni yahıyor
 Tenin misk-i anber olmuş koğuyor
 Al benim yağlıgım (mendilim) sar memelerin
 Ecel kuşu gelip başa konanda
 Teni çılıp teneşirde yunanda
 Vahtı gelip Séfil Emrah ölede
 Mézarı taşına sür memelerin

Akif Kayaer,

Eşref Kurt ve Ali Derinkaya'dan

XVII-

Kayalar burcunda bağlar küncünde
 Öter çoğ şirindir dili kekligin
 Peri teki dalar göz altdan bahar
 Sapadan çevrüşür yolu kekligin
 Sabah érden yığılırlar Güneye
 Ahşam vahdı dağılırlar banaya
 Alağaftan çalıçapraz sineye
 Daranır düzülür teli kekligin
 Selbim al giyinir yeşil bürünür
 Kafdanının etekleri görünür
 Séfil Emrah yar derdinden sürünür
 Sekdikce sevülür halı kekligin

-Eşref Kurt'dan-

XVIII-

Çarşamba gecesi sipin vahdında
 Gözüm bi(r) alagöz ceyrana düştü
 Ataşlı oğunu vurdu bağrıma
 Oda yandı canım amana düştü

Gözel çoh gözeldi hamanı dildi
Sıtkınan say saydı göynümü bildi
Başını buladı gözünen güldü
Gül budandı gonca gümana düştü

Bir bölük sonalar inmişler düze
Sırma kaftan elvan görünür göze
Buhağın altından tuş geldi bize
Ağ kızıl memeler gerdana düştü

Emrah kimse yârm bu kadar öğmez
Zora gelsede kimseye baş eğmez
Arası meydandır birbirine değmez
Aklım o meydanda séyrana düştü

-Cemşit Mülâyim'den-

XIX-

Néce bir néce bir peşime düştün
Kul kanlısı Allah zalımı Felek
Meni dertli ettin saldın dağlara
Héç gelip sormadım halımı felek

Yüreğime vurdun düğümü dağı*
Kaynattın kanımı erittin yağı
Topladın çiçeği kuruttun bağı
Başladın kırmaya dahımı Felek

Séfil Emrah dérki bélím bükerim
Garip kuşlar gibi tüğüm dökerim
Néce bir néce bir kahrım çekerim
Soldurdun goncada gülümü Felek**

- Mustafa Saracoğlu ve
Ali Derinkaya'dan-

XX-

Sallana sallana gelen sonayı
Selbiye benzettim güller içinde
Al kaftana yeşil kırabı takmış
Durnaya benzettim göller içinde

* Yüreğime vurdun düğüntü dağı.

** Sındırdın goncada gülümü Felek.

Han Selbimin yanahları allıdır
 Ağ elleri deste deste güllüdür
 Güzel seven yiğit haldan bellidir
 Melûl mahzun gezer eller içinde
 Séfil Emrah yérde yüzü basmazlar
 Söyletirler şirin dili kesmezler
 Güzel sevdi diye yiğit asmazlar
 Bir zaman söylenir diller içinde

XXI-

Kadir Mevlâm öğmüş öğmüş yaratmış
 Yeni tomur olmuş o gül memeler
 Ebrüm ebrüm keten köynek içinde
 Yassılaşmış kalmış o gül memeler
 Mevlâm sana kirpik vemiş kaş vermiş
 İnciden sedeften dürden diş vermiş
 Memelerin şüşe çekmiş baş vermiş
 Bir sancağa bir tuğ olmuş memeler
 Séfil Emrah çok istedin olmadı
 Kırmızı gül goncasından solmadı
 Bu dünyada sormak (emmek) nasip olmadı
 Ahirette güman bulmuş memeler

VII- ERCİŞLİ EMRAH'IN MEZARINA İLİŞKİN YÖRESEL İNANÇLAR VE SON SÖZ

XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı giderek kesinlik kazanmakta olan Ercişli Emrah'ın mezarının kesin yeri bilinmemektedir. Ercişte yaygın inanç, Ercişli Emrah'ın mezarı için iki yer göstermektedir. Birincisi Erciş Kalesinde ikincisi ise köşkünün yıkıntısı, otuz, otuzbeş yıl önceye kadar gelmiş olan Köşklübağdadır⁷⁶.

Erciş'te ve Erciş yöresinde⁷⁷ Emrah'tan bugün bile, ölmemişcesine, bir sevgi uğruna düştüğü yollardan dönüp gelecekmişcesine söz açılmaktadır. Emrah, Karakoyunlular ve Akkoyunlular çağını simgeliyen o masal karışımı, Dede Korkut etkili duygu dünyasında (Ercişlilerin gönüllerinde ve dillerinde) yaşayıp gitmektedir.

76 Köşklü Bağ: Selbihan ile Emrah'ın köşkünün bulunduğu bağ. Erciş'in eski ailelerinden Kara Kudret'in kızı Şöhret Hatun'un olan bağın sahipliği Şöhret Hatun'un ölümü ile, oğulları Hüseyin ve Halit ile kızı Hamide'ye geçmiştir. (Ailenin lakabı Kara Kudo'lardır) Birinci Dünya Savaşında yanmış bulunan Köşk'ün yıkıntısı, otuz yıl kadar önce kaldırılarak yerine meyve fidanı dikildi.

77 Erciş için bibliyografya:

- Dr. Hüseyin Saraçoğlu: "Doğu Anadolu, C. I, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.
- Besim Darkot: "İslâm Ansiklopedisi" Erciş maddesi. (C.4, s. 285-286).
- Türk Ansiklopedisi: Erciş maddesi (Cilt XV, F. 117, s. 260-263).

“Ercişli Emrah gerçeğine ve Ercişli Emrah ile Selbihan Hikâyesi” ne ayırdığımız bu bildiride, zaman kısıtı yüzünden düşüncelerimizi tüm ayrıntıları ve açıklığı ile öne süremedik, eldeki kanıtları yeteri ölçüde açıklayamadık, karşılaştıramadık. Konumuzun kapsamında olduğu halde Ercişli Emrah’tan başta Erzurumlu Emrah ve Karacaoğlan olmak üzere diğer ozanlarımıza mal edilen şiirleri ve yargımızın kanıtlarını gösteremedik. Yine süre darlığı, öne sürdüğümüz savların bir bölümünü daha ayrıntılı açıklamaktan ve daha geniş olarak belgelemekten bizi yoksun koydu.

Yine de, Ercişli Emrah’tan ve Ercişli Emrah’ı çevreleyen gerçekten söz açmaya olanak sağlayanlara ve bu bildiriye sabırla dinliyen sayın bilim adamlarına teşekkür ve saygı borcumuz var.

İnancımıza göre Ercişli Emrah’ın şiir gücü ve yaşamını kuşatan giz, Ercişli Emrah için Uluslararası bir çalışma düzenlenmesine olanak verecek değerdedir. İlginçliktedir. Bu yolda bir çalışmaya, Kültür Bakanlığı’nın, Kültür Bakanlığı olmazsa Ercişli Emrah ile Erzurumlu Emrah arasında tarafsız kalma yapısında olan İstanbul yada Ankara Üniversitelerinin el tutması Türk halk kültürüne gerçekten yarar sağlayacaktır.

Bu bildiride not olarak verilen kaynakların dışında kalan, konumuza ilişkin kısa bir bibliyografya özeti vererek⁷⁸ bildirimizi sona erdiriyoruz.

78 a) “Ercişli Emrah Hikâyesi” Türk Ansiklopedisi (C. XV, F 117, s. 263-264) (Ercişli Emrah ile Selbihan - Selvihan hikâyesinin Azerbaycan biliminin özeti).

b) Hikmet Dizdar: Emrah ile Selvihan Hikâyesi - Yayla Dergisi 19 Şubat 1944 sayı 1.

c) Pertev Boratav: “Türk Folklorunda Erzurum ve Erzurumlu Emrah” Oluş Mecmuası 8 kânunısanı 1939.

d) Ali Saracoğlu: “Ercişli Emrah konusunda Sayın Prof. Fuat Köprülü’ye Açık Mektup” Vakıf Gazetesi 7.14.21 Eylül 1947 İstanbul.

e) Ali Saracoğlu: “Üst Vangözü Bölgesinde D.L.T. ten sözler” VIII. Türk Dil Kurultay’ında okunan bildiriler T.D.K. yayını Ankara 1960.

f) Nejat Birdoğan: “Sürmeli Sahat Çukuru ve Ercişli Emrah” Türk Dili Dergisi Aralık 1961 sayısı.

g) Köprülü Fuat: “Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü” Milli Tettebbular Mecmuası C. I, s. 1 Mart/Nisan 1331.

h) Cahit Öztelli: “Türk Dili ve Sazşairleri” Türk Dili Dergisi s. 35 1 Ağustos 1954.